

МАЗНИЦЯ А.А.

здобувач Київського міжнародного університету, м. Київ

НАУКОВИЙ ПОГЛЯД НА ОФІЦІЙНЕ ТЛУМАЧЕННЯ НОРМ ФІНАНСОВОГО ПРАВА

Фінансове законодавство і право є частиною правової системи України, а тому не може розвиватися відокремлено від загальних теоретичних розробок. Тому вивчення питань тлумачення норм фінансового права неможливе без опрацювання широкого кола наукових праць загальнотеоретичного спрямування. Необхідність тлумачення норм права, зокрема фінансового, обумовлене як об'єктивними, так і суб'єктивними причинами: особливістю форм виразу норм права, їх абстрактністю, системністю, специфікою юридичної термінології тощо. Діяльність щодо тлумачення правових норм має своєю метою адекватне розуміння правових приписів, їх однакове застосування. При цьому тлумаченню підлягає не лише

право чи конкретний нормативно-правовий акт, а саме норма права як загальнообов'язкове правило поведінки встановлене та санкціоноване державою. Зокрема, коли йдеться про неписані правила поведінки, які виводяться із тексту існуючих фінансово-правових норм (наприклад, тлумачення принципу чи презумпції добросовісності платника податків, який прямо не закріплений у ПК України, натомість широко тлумачиться і використовується як у вітчизняній судовій практиці, так й у фінансово-правовій доктрині).

Тлумачення норм права має дві складові. По-перше, тлумачення – це з'ясування, тобто певний мисленнєвий процес, який відбувається у свідомості суб'єкта. Саме так розуміли тлумачення багато вчених (С.І. Вітрянський, Б.В. Щетинін, Г.В. Шершеневич, В.В. Суслов та інші). Тобто, таке уявлення про тлумачення зводиться до такого, що це діяльність, яка не має зовнішніх форм прояву. По-друге, тлумачення розуміється як роз'яснення змісту норми, що здійснюється відповідними суб'єктами та адресується іншим учасникам суспільних відносин (С.О. Галунський, М.С. Строгович, Ю.Г. Ткаченко та інші).

На сьогодні превалює така точка зору, що тлумачення – це єдиний процес з'ясування та роз'яснення нормативно-правових приписів (Т.Я. Хабрієва, О.Ф. Скаун, О.В. Зайчук, Н.М. Оніщенко, А.С. Шляпочников, П.Е. Недбайло, Н.Н. Вопленко, В.В. Лазарев, Г.А. Борисов, Л.В. Луць, Г.Г. Шмельова та інші).

Питання про тлумачення норм, зокрема фінансового права передбачає розгляд змісту інтерпретаційного процесу, який відбувається в основному у свідомості людини і вигляді різноманітних інтелектуально-вольових процесів, які не виражені назовні. Тому окремі науковці розуміють тлумачення лише як «видимий» процес, тобто роз'яснення норм права, результати якого можуть бути сприйняті в тому чи іншому інтерпретаційному акті. Таким чином «розривається» процес тлумачення, який не враховує того, що для роз'яснення норм права необхідно для себе з'ясувати їх зміст.

Першочерговим завданням тлумачення правових, зокрема фінансово-правових, норм є доведення до адресатів волі законодавця, яка міститься у правових приписах з певним усуненням незрозумілих моментів, недоліків у їх змісті. На нашу думку, тлумачення – це діяльність, яка завершує процес регламентації суспільних відносин та є одним з початкових елементів процесу реалізації та застосування правових норм.

У теорії права, як правило, тлумачення розглядається як офіційна та неофіційна діяльність. Аналіз наукової літератури дає підстави зробити висновок про те, що можна виокремити декілька характерних ознак офіційного тлумачення норм фінансового права. По-перше, окремі науковців пов'язують офіційне тлумачення з його роз'ясненням (наприклад, А.М. Колодій, В.В. Копейчиков, С.Л. Лисенков, М.В. Цвік, О.В. Петришин, Л.А. Луць, О.Ф. Скаун). **Таке твердження є дещо дискусійним, адже для того, щоб роз'яснити нормативно-правовий припис, необхідно зрозуміти, яка інформація «закодована» у ньому за допомогою слів, словосполучень, речень, юридичних конструкцій тощо, з'ясувати дійсну волю законодавця.** Тому, на нашу думку, офіційне тлумачення нормативно-правових актів завжди складається з двох етапів: з'ясування та роз'яснення.

По-друге, вчені-теоретики завжди пов'язують офіційне тлумачення з діяльністю уповноважених на те органів держави або посадових осіб. Однак називають їх по-різному: уповноважений на це орган (О.В. Зайчук, Н.М. Оніщенко); вузьке специфічне коло уповноважених державних органів або посадових осіб (О.Ф. Скаун); державні органи, посадові особи (М.С. Кельман, О.Г. Мурашин); компетентний суб'єкт (Л.А. Луць, Г.Г. Шмельова); уповноважений орган (В.В. Копейчиков); спеціально уповноважений компетентний в цій галузі орган, державний службовець чи посадова особа на підставі службового обов'язку (М.В. Цвік); компетентні державні органи (С.С. Алексєєв); органи, уповноважені на обов'язкове для правозастосувачів тлумачення (А.С. Піголкін); органи, уповноважені на це державою (А.Ф. Черданцев). Окрім цього, окремі вчені уточнюють формулювання суб'єкта офіційного тлумачення: відповідна діяльність здійснюється в межах компетенції чи/ та на підставі службового обов'язку. Підтримуємо науковий підхід, за якого суб'єкт офіційного тлумачення норм розуміється як компетентний суб'єкт. Таким найменуванням «знімається» певні питання щодо того, хто здійснює офіційне тлумачення: уповноважений орган або посадова особа. Адже у кожній галузі права суб'єкти офіційного тлумачення різні. Окрім цього, така назва є стислою та містить вказівку на компетенцію певних органів. І це не випадково, адже для того, щоб належно реалізовувалися та застосовувалися норми права, держава не лише застосовує певні примусові механізми, а й наділяє відповідні органи або осіб правом здійснювати тлумачення норм права. Такі уповноважені органи (особи) є державними та інтерпретують той чи інший припис від її імені. Ці органи утворюються на підставі чинного законодавства України та мають наперед визначену компетенцію щодо здійснення тлумачення норм, зокрема фінансового права. Такі компетентні суб'єкти не займаються виключно інтерпретаційною діяльністю, вони мають інші завдання, передбачені у законодавстві України.

По-третє, результати офіційного тлумачення завжди є обов'язковими для тих суб'єктів права, які застосовують норми, що роз'яснюються. Так, роз'яснення, яке міститься в акті офіційного тлумачення має таке ж юридичне значення для всіх суб'єктів, адресатів права, як і сама норма права, що інтерпретується. Обов'язковість офіційного тлумачення компетентного суб'єкта ґрунтується на прямих приписах нормативно-правових актів та приписів загального характеру, які визначають компетенцію відповідних органів.

По-четверте, ознакою офіційного тлумачення в теорії права окремі науковці називають те, що воно формулюється у спеціальному акті (А.М. Колодій, В.В. Копейчиков, М.С. Кельман, О.Г. Мурашин, О.В. Зайчук, Н.М. Оніщенко). Визначено, що більш вдалим формулювання цієї ознаки офіційного тлумачення є

таке, за яким результати роз'яснення набувають спеціальної юридичної форми: постанови, інструкції (С.М. Олейников, Г.О. Христова). Тобто, формами об'єктивації результатів офіційного тлумачення є інтерпретаційно-правовий або правотлумачний акт, який не змінює норму права, а лише її роз'яснює. Такі акти повинні мати всі необхідні реквізити.

Офіційне тлумачення, зокрема норм фінансового права, повинно характеризуватися ще однією ознакою – особливим порядком здійснення, який виражається у правотлумачному процесі (сукупності певних стадій офіційного тлумачення). Отже, офіційне (легальне) тлумачення норм фінансового права – це діяльність компетентних суб'єктів, яка здійснюється у межах встановленої юридичної процедури щодо з'ясування та роз'яснення правових норм, результати якого мають обов'язкове значення для всіх суб'єктів – адресатів цієї норми, які викладаються в інтерпретиційно-правовому (правотлумачному) акті.